وتەی چواردەهەم

بسم الله الرَّحمن الرَّحيم

(الر كِتابٌ أُحْكِمَتْ آياتُهُ ثمّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكيمٍ خَبير) (هود:١).

لەم وتەیەدا ئاماژە بۆ چەند نموونەیەکی بەشێك لە ڕاستی‌یە بەرز و بڵندەکانی قورئانی حەکیم و تەفسیرە ڕاستەقینەکەی دەکەین کە فەرموودەی پیرۆزی پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم، تاکو ئەم ئاماژانە ببن بە چەند پلیکانەیەك مرۆڤ بە هۆیانەوە سەربکەوێت و بەو ڕاستی‌یانە شاد ببێت‌و، بە هانای ئەو چەشنە دڵ و دەروونانەشەوە بڕوات کە لە بواری ملکەچی و تەسلیم‌بوون‌دا دەستمایە و توێشووی کەمیان پێ‌یە. ئنجا لە کۆتایی وتەکەش‌دا دەرسێکی پەند و ئامۆژگاری و نهێنی‌یەکی چاودێریی خوای گەورە، دەخەینە ڕوو.

لێرەش‌دا، تەنها نموونە بۆ پێنج دانەی ئەو ڕاستی‌یە مەزنانە دەهێنینەوە، چونکە لە وتەی دەهەم‌دا = بە تایبەت لە ڕاستیی نۆهەمی‌دا = ئەو نموونانە باس کراون کە تایبەتن بە حەشر و قیامەتەوە و، پێویست بە دووپات‌بوونەوە ناکات.

مەسەلەی یەکەم:

بۆ نموونە ئەم ئایەتەی کە دەفەرموێ: **(خَلقَ السَّمواتِ والاَرْضَ في سِتَّةِ اَيّامٍ)** (الأعراف:٥٤). واتە: ئاسمانەکان و زەویمان لە شەش ڕۆژدا بەدی‌هێناوە.

ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە دنیای مرۆڤ و جیهانی زیندەوەران شەش ڕۆژ لە ڕۆژەکانی قورئان دەژین، کە زەمان و کاتێکی درێژخایەنە و لەوانەیە وەك هەزار یان پەنجا هەزار ساڵی ئاسایی بخایەنێت.

جا بۆ ئەوەی دڵی مرۆڤ دڵنیایی و قەناعەتی تەواوی بەرامبەر بەم ڕاستی‌یە بەرزە بۆ دروست ببێت، ئەوا ئەو جیهان و بوونەوەر و دنیا ڕێبوارە بە لێشاو و کاتی‌یانە دەخەینە پێش‌چاو کە بەدیهێنەری مەزن لە هەموو ڕۆژ و هەموو ساڵ و هەموو چەرخێك‌دا = کە لە حوکمی یەك ڕۆژدایە = بەدی‌یان دەهێنێت.

بەڵێ ڕاستە، دنیاکانیش = وەکو خەڵکی = چەند میوانێکی ڕێبوارن لێرەوە گوزەر دەکەن و بە فەرمانی بەدیهێنەری مەزن لە هەموو وەرزێکدا جیهانیان لێ پڕ دەکرێت و پاشان لێیان خاڵی دەکرێتەوە.

مەسەلەی دووهەم:

بۆ نموونە ئەم ئایەتانە:

(وَلا رَطْبٍ وَلا يابِسٍ اِلاّ في كِتابٍ مُبين) (الأنعام:٥٩).

(وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ في اِمامٍ مُبين) (يس:١٢).

(لا يَعزُبُ عَنهُ مِثْقالُ ذَرَّةٍ في السَّمواتِ وَلا في الاَرْضِ وَلا اَصْغَرَ مِنْ ذلِكَ وَلا اَكْبَرَ اِلاّ في كِتابٍ مُبين) (سبأ:٣).

هەروەها ئایەتە پیرۆزەکانی تری هاوچەشنیان، ئەوە دەگەیەنن کە:

هەرچی شت هەیە، چ لە پێش و چ لە پاش "بوون"یان، هەموویان "نووسراو"ن.

بۆ ئەوەی دڵی مرۆڤ لەم باوەڕەدا بگاتە دڵنیایی تەواو، ئەمەی خوارەوەی دەخەینە پێش‌چاو:

بەدیهێنەری نەخشەکێشی مەزن، بە چەشنێکی مەعنەوی، پێڕستی بوون و مێژووی ژیانو پرۆگرامی کارەکانی چەندەها بەدیهاتووی ڕێکوپێك لە بنەچە و ناوك و تۆوی ئەو بوونەوەرانەدا تۆمار دەکات و دەیانپارێزێت، هەرچەندەش هەموو وەرزێك = بە تایبەتی بەهار = لەسەر ڕووی لاپەڕەی زەویدا ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت. هەروەك دوای نەمانی ئەو بوونەوەرانەش بەدیهێنەری مەزن، بە چەشنێکی مەعنەوی، لەناو بەروبووم و تۆوە وردەکانیاندا بە قەڵەمی قەدەری خۆی تۆماریان دەکات، تەنانەت تەڕ و وشکی بوونەوەرانی بەهاری پێشوو بەوپەڕی وردەکاری لە تۆوە ڕەق و دیاریکراوەکانیاندا دەنووسێت و بەوپەڕی ڕێکوپێکی دەیانپارێزێت. دەڵێی وەرزی بەهار وەك گوڵێکی یەکجار جوان و ڕێك و ناوازەیە، دەستی خواوەندی مەزن و خاوەنی جوانی لەسەر گوڵدانی گۆی زەوی دایناوە و پاشان لێی دەکاتەوە.

جا مادەم حەقیقەت ئەمەیە، ئایا ئیتر جێی سەرسووڕمان نیيە كە مرۆڤ گرفتاری گومڕاییيەكی وا سەیر و سەمەرە ببێت كە ناوی "سروشت" لەم نووسینە فیطری و وێنە ناوازەیە و لەم دانستە كارتێكراوە بنێت كە لەسەر ڕووی سەرانسەری زەویدا نەخشاون و ڕەنگدانەوەی یەك درەوشانەوەی نووسینەكانی (لوح المحفوظ)ن كە لاپەڕەی تیانووسینی قەدەری خوای گەورەیە؟! ئایا جێی سەرسووڕمان نیيە كە مرۆڤ باوەڕی بە "سروشت" ببێت و پێی وابێت كاریگەریی هەیە و سەرچاوەیەكی خوڵقێنەرە؟

ئایا ئەم حەقیقەتە ڕوونە لە كوێ و گومانی بێئاگایانیش لە كوێ؟

دیارە جیاوازیی نێوانیان وەك هی نێوان زەوی و ئاسمان وایە!

مەسەلەی سێهەم:

بۆ نموونە، هەواڵدەری ڕاستگۆ = صلی اللّٰه علیه وسلم = شێوەی مەلائیكەتانی هەڵگری عەرش و مەلائیكەتانی هەڵگری زەوی و ئاسمانەكان و گەلێ مەلائیكەتی تری بە جۆرێك كێشاوە كە ئەو مەلائیكەتە چل هەزار سەری هەیە و هەریەك لەم سەرانەش چل هەزار زمانیان تێدایە كە هەر یەكەیان بە چل هەزار جۆر تەسبیحاتی خوای گەورە دەكەن..

ئەم ڕاستیيە بەرزەی كە لەم چەشنە فەرموودە پیرۆزانەدا هەیە، ڕێكوپێكی و هەمەكێتیو گشتلایەنیی پەرستشی مەلائیكەتان دەردەبڕێت. جا بۆ ئەوەی بۆ لای ئەم ڕاستیيە بڵندە سەربكەوین و بەرز ببینەوە، ئەم ئایەتە پیرۆزانەی خوارەوە پێشچاو دەخەین و داوا لە خوێنەر دەكەین كە بە وردی سەرنجیان بدات و بیریان لێ بكاتەوە، كە ئەمانەن:

(تُسَبِّحُ لَهُ السَّمواتُ السَبْعُ والأَرْضُ وَمَنْ فيهِنّ) (الإسراء:٤٤).

(إنَّا سَخَّرْنا الْجِبالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ والإِشْراقِ) (ص:١٨).

(إنَّا عَرَضْنا الأَمانَةَ عَلَى السَّمواتِ وَالأَرْضِ والْجِبالِ) (الأحزاب:٧٢).

هەروەها ئایەتەكانی تری هاوچەشنیان، بە ڕاشكاوی ڕایدەگەیەنن كە:

گەورەترین و فراوانترین بوونەوەر تەسبیحاتێکی تایبەتیی وەها بۆ خوای گەورە دەکات کە لەگەڵ فراوانی و هەمەکێتی و مەزنییەکەیدا بگونجێ. ئەمەش شتێکی ئاشکرایە و لە پێشچاودایە. ئەوەتا ئاسمانە بەرین و گەورەکان سەرگەرمی تەسبیحاتن بۆ خوای گەورە. وشەکانی ئەو تەسبیحاتەشیان بریتین لە: خۆر و مانگ و ئەستێرەکانیان.. هەروەك گۆی زەویش، کە وەك باڵندە بە بۆشایی ئاسماندا دەفڕێت، سەرگەرمی حەمد و تەسبیحاتە بۆ خواوەند، ئەو وشانەش کە ئەم حەمد و تەسبیحەیان پێ دەردەبڕێت بریتین لە: زیندەوەران و ڕووەك و درەختەکان.

بەو واتایەی کە هەموو درەخت و ئەستێرەیەك = وەك گۆی زەوی = خاوەنی تەسبیحاتی جوزئی و تایبەتیی خۆیەتی. ئەم تەسبیحاتەی گۆی زەوی هەمەکییە و، تەسبیحی هەموو بەش و پارچەیەك و تەنانەت گشت شاخ و شیو و دۆڵێك و هەموو وشکایی و دەریایەکی ناو زەویی لەخۆگرتووە.

جا هەروەك گۆی زەوی بە هەمەکێتیی خۆی و بەو بەشانەی لێی پێكهاتووە، خاوەنی تەسبیحاتی تایبەتیی خۆیەتی، بە هەمان جۆر ئاسمانەکان و سەرجەم بورج و خولگەی ئەستێرەکانیشی، خاوەنی تەسبیحاتی تایبەتی و هەمەکیی خۆیانن.

بێ گومان ئەم زەوییەی کە بەم جۆرە هەزاران سەری هەیە و هەریەك لەم سەرانەش سەدان هەزار زمانی تێدایە، دەبێ مەلائیکەتێکی سەرپەرشتیکاری بۆ دەستنیشان کرابێت کە لەگەڵ ئەم شێوەیەیدا گونجاو بێت و گوڵزار و بەروبوومەکانی حەمد و تەسبیحاتی زەوی، کە زیاد لە سەد هەزار جۆری تەسبیح و تەحمید دەبن، لە جیهانی "میسال"دا دەربخات و لە جیهانی "ڕۆح"یشدا ببێت بە نوێنەریان و لەوێدا ڕایانبگەیەنێت.

چونکە ئەگەر چەند شتێکی جیاجیا کۆ ببنەوە و بچنە شێوەی کۆمەڵێکەوە، ئەوا کەسایەتییەکی مەعنەوی بۆ خۆیان پێك دەهێنن، خۆ ئەگەر ئەو کۆمەڵە پێكهاتووە تێکەڵی یەکتری ببن و یەك بگرن، ئەوا کەسایەتییەکی مەعنەویی وایان بۆ دروست دەبێت کە نوێنەرایەتییان دەکات و بە وێنەی جۆرە گیانێکی مەعنەوی و مەلائیکەتێکی سەرپەرشتیکار ئەرکی تەسبیحاتی ئەو کۆمەڵە دەگرێتە ئەستۆ..

بۆ نموونە: ئەم درەختی پەڵکە سێ پەلەی بەردەم ژوورەکەمان نوێنەری "وشە"یەکی مەزنە کە "زمان"ی ئەم شاخەی ناو دەمی "بارلا" دەریدەبڕێت. فەرموو سەیری بکە، ئایا نابینیت هەریەك لەو سێ سەرەی ئەم درەختە سەدەها پەل(زمان)یان هاویشتووە و هەریەك لەو زمانانەش سەدان بەری هاوسەنگ و ڕێكوپێکی "وشە"یان گرتووە و، هەریەك لەو بەروبوومانەش سەدان تۆوی بچووك و باڵداری "پیت"یان تێدایە؟!

ئایا هەریەك لەم سەر و زمانانە بە گوفتارێکی ڕوون و ستایشێکی ئاشکرا و ڕەوان، کە دەڵێی بە چاو دەیبینیت و بە گوێ دەیبیستیت، تەسبیحات بۆ ئەو خواوەندە ناکات کە خاوەنی هەموو موڵکێکە و دارای فەرمانی: "کن فیکون"ە؟!

جا ئەو مەلائیکەتەی کە سەرپەرشتیکاری ئەم درەختەیە، دەبێ لە جیهانی مەعنادا بە چەندەها زمانی جیاجیا نوێنەری ئەو تەسبیحاتانە بێت. بەڵکو "حیکمەت" داخوازی ئەوەیە کە لە ڕاستیدا ئەو مەلائیکەتە ئاوەها بێت!

مەسەلەی چوارەم:

بۆ نموونە ئەم ئایەتانە:

(إنَّما اَمْرُهُ اِذا اَرادَ شَيْئاً اَنْ يَقولَ لَهُ كُنْ فيَكُون) (يس:٨٢).

(وَما اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ) (النحل:٧٧).

(وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيهِ مِنْ حَبْلِ الوَرِيدِ) (ق:١٦).

(تَعْرُجُ الْمَلائِكَةُ والرُّوحُ اِلَيْهِ في يَوْمٍ كانَ مِقْدارُهُ خَمْسينَ اَلْفَ سَنَةٍ) (المعارج:٤).

هەروەها ئایەتەکانی تری هاوچەشنیان، ئەم ڕاستییە بەرزەی خوارەوە دەردەبڕن:

خوای گەورەی بەتوانا بەسەر هەموو شتێکدا بە ئاسانی‌یەکی ڕەها و لە نێوان خێرایی‌یەکی ڕەهادا و بێ بەرکەوتن و دەستتێوەردان، شتان بەدی‌دەهێنێت، دەڵێی شتان تەنها بە "فەرمان" دێنە بوون و بەدی‌دەهێنرێن..

پاشان ئەو بەدیهێنەرە مەزنە تابڵێی لە بەدیهاتووانیەوە نزیکە، کەچی بەدیهاتووان لەوپەڕی دووری‌دان لەو خواوەندەوە..

پاشان هەرچەندە خاوەنی گەورەیی(کبریاء)یەکی ڕەهایە، کەچی بێ‌نرخترین و هەندەکی‌ترین شت فەرامۆش ناکات و وردەکاریی بەدیهێنانی پێ دەبەخشێت.

ئەم ڕاستی‌یەی کە قورئان ڕای‌گەیاند، بەڕێوەچوونی تەواو ئاسان و ڕێک‌وپێکیی تەواو کاملی بوونەوەران شایەتیی لەسەر دەدات و، ئەم نموونەیەی خوارەوەش نهێنیی حیکمەتەکەی دەردەخات:

بۆ نموونە = ولله المثل الأعلى = ئەو کارانەی کە بە فەرمان و تەسخیری خوای گەورە لە ئەستۆی "خۆر" نراون = ئەو خۆرەی کە دەوری ئاوێنەیەکی چڕ دەبینێت بۆ ڕەنگدانەوەی ناوی جوانی "النور"ی خوای گەورە = بەم جۆرەی خوارەوە ئەم حەقیقەتە قورئانی‌یە لە تێگەیشتنەوە نزیک دەخەینەوە:

"خۆر" هەرچەندە بەرز و بڵندە کەچی تابڵێی لە مادده ڕوون و بریسکەدارەکانەوە نزیکە، تەنانەت زیاتر لە خۆیان لەو شتانە نزیکترە! ئنجا هەرچەندە خۆر بە درەوشانەوە و ڕووناکی و چەند لایەنێکی کە لە کارتێداکردن دەچن، کاریگەریی خۆی لە شتاندا بەجێ دەهێڵێت، کەچی ئەو مادده ڕوون و بریسکەدارانە بە هەزاران ساڵ لێ‌یەوە دوورن و هەرگیز ناتوانن هیچ کارێک بکەنە سەر خۆر، تەنانەت ناشتوانن لافی نزیک‌بوون لە خۆر لێ بدەن!

هەروەها، لە بینینی: شکانەوەی ڕووناکیی خۆر و دەرکەوتنی وێنەکەی لە هەموو گەردیلەیەکی ڕووندا = بەپێی توانا و ڕەنگی ئەو گەردیلەیە = مرۆڤ تێ‌دەگات کە خۆر دەڵێی لە هەموو ئەو گەردیلانەدا ئامادەیە کە ڕوویان لە خۆرە و تیشکی خۆریان پێ گەیشتووە..

هەروەها بە ئەندازەی گەورەیی "ڕووناکیی خۆر" گەورەیی گشتگیری و هەمەلایەنیی تیشکەکانیشی زیاد دەبێت، چونکە هەر تەنها "مەزنیی نوورانێتی"یە

کە هەموو شتێك دەخاتە ناو گشتگیریی خۆیەوە بە ڕادەیەك هیچ شتێك = با زۆر بچووکیش بێت = ناتوانێت خۆی لـێ بشارێتەوە یان لە دەستی دەرباز ببێت. واتە گەورەیی "مەزنی"یەکەی تەنانەت شتانی جوزئی و بچووکیش پشت گوێ ناخات، بەڵکو بە پێچەوانەوە هەموویان = بەهۆی نهێنیی نوورانێتی = لە نێوان بازنەی گشتگیریی خۆیدا کۆ دەکاتەوە.

گەر بە فەرزی مەحاڵ وا دابنێین کە خۆر لە درەوشانەوە و کارەکانی ئەستۆیدا بکەر(فاعل) و خاوەنی ویست و ئیختیار بێت، ئەوا دەتوانین تێبگەین کە کارەکانی ئەم خۆرە = بە ئیزنی خوای گەورە = لەوپەڕی ئاسانی و خێرایی و فراوانی و هەمەلایەنیدا، هەر لە گەردیلەکانەوە تا دڵۆپە ئاوەکان و هەر لە ڕووی دەریاوە تا هەسارە گەڕۆکەکان، بەڕێوە دەبرێن و ئەنجام دەدرێن. ئەو کاتەش "گەردیلە" و "هەسارەی گەڕۆك" بەرامبەر فەرمانی خۆر یەکسان دەبن، چونکە ئەو ڕێژنەی ڕووناکی‌یەی کە بەسەر ڕووی دەریادا پەخشی دەکات، بەوپەڕی ڕێك‌وپێکی بە گەردیلەشی دەبەخشێت، هەریەکەیان بەگوێرەی توانا و لـێهاتنی خۆیان.

جا ئەم خۆرەی کە بلّقێکی یەکجار بچووك و ڕووناك و بریسکاوەی ڕووی دەریای ئاسمانە و ئاوێنەیەکی بچووك و چڕی درەوشانەوەی ناوی "النور"ی ئەو خواوەندەیە کە توانای بەسەر هەموو شتێك‌دا هەیە.. ئەم خۆرە، نموونەکانی هەر سێ بناغەکەی ئەم "ڕاستی"یەی قورئان دەردەخات، چونکە گومان لەوەدا نی‌یە کە ڕووناکی و گەرمیی خۆر چەشنی "گڵ" بە چڕ و پڕ دادەنرێت لەچاو زانست و توانستی ئەو کەسەی کە: (نور النور ومنور النور ومقدر النور)ە!

کەواتە:

ئەو خواوەندە مەزن و خاوەن جوانی‌یە، بە زانست و توانستی خۆی و بە جۆرێکی ڕەها، لە هەموو شتێکەوە نزیکە و چاوی لـێ‌یەتی و لە لای ئامادەیە، بەڵام هەموو شتان بە جۆرێکی ڕەها لەو خواوەندە دوورن..

هەروەها بێ ماندووبوون و دەست‌تێوەردان و بە ئاسانی‌یەکی ڕەها هەڵس‌وکەوت لە شتاندا دەکات، بە چەشنێك کە مرۆڤ هەست دەکات ئەو

خواوەندە تەنها "فەرمان" دەردەکات و شتانیش هەر بەم فەرمانە و بە ئاسانی و خێراییەکی ڕەها دێنە "بوون" و بەدیدەهێنرێن..

هەروەها هیچ شتێك، با هەندەکی یان هەمەکی، بچووك یان گەورەش بێت، لە بازنەی توانستی ئەو بەدەر نییە و لە گشتگیریی مەزنێتییەکەشی دوور نییە.

بەم جۆرە لەم "ڕاستییەی قورئان" تێدەگەین و هەر بەم جۆرەش تا پلەی "شهوود" ئیمانێکی دڵنیاییبەخشمان پێی هەیە. بەڵکو دەبێ هەر ئاوەهایش ئیمانمان پێی ببێت.

مەسەلەی پێنجەم:

ئەم ئایەتە پیرۆزانەی خوارەوە و هاوچەشنیان، "مەزنی" و "گەورەیی" ڕەهای خوای گەورە دەردەخەن:

سەرەتا هەر لە ئایەتی: (**وَما قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالأَرضُ جَميعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ القِيامَةِ والسَّمواتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمينِهِ**)(الزمر:٦٧) تا ئایەتی: (**وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ يَحُولُ بَينَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ**) (الأنفال:٢٤)..

ئنجا هەر لە ئایەتی: ﴿**اللهُ خالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ وَكيل**) (الزمر:٦٢) تا ئایەتی: (**يَعلَمُ ما يُسِرُّونَ وَما يُعْلِنُون**) (البقرة:٧٧)..

هەر لە ئایەتی: (**خَلَقَ السَّمواتِ وَالاَرْضَ**) (الأعراف:٥٤) تا ئایەتی: (**خَلَقَكُمْ وَما تَعْمَلون**) (الصافات:٩٦)..

پاشان هەر لە ئایەتی: (**ما شاءَ اللهُ لا قُوّةَ اِلاّ باللهِ**) (الكهف:٣٩) تا ئایەتی: (**وَما تَشاؤُونَ اِلاّ اَنْ يَشاءَ اللهُ**)(الإنسان:٣١)..

ئەم ئایەتە پیرۆزانە، هەمەلایەنگیریی سنووری "مەزنیی پەروەردگارێتی" و "گەورەیی خوایەتی"ی خوای گەورەمان سەبارەت بە هەموو شتێك بۆ دەردەخەن.

جا ئەم پادشا مەزنەی ئەزەل و ئەبەد، بە توندی هەڕەشە لەم مرۆڤە دەکات کە: لەوپەڕی کۆڵەواری و لاوازی و هەژاریدایە و جگە لە بەشێکی کەمی ویست و دەستکەوتێکی ئیختیاری نەبێ چیی تر شك نابات و هەرگیز توانای بەدیهێنانی نییە.. ئایا نهێنیی ئەو زانستە چییە کە ئەم سکاڵایانەی قورئان و هەڕەشە و گوڕەشە ترسێنەرەکانی خواوەندی خاوەنی "مەزنێتی"یان لەسەر بنیات نراوە بەرامبەر بەم مرۆڤە لاوازە، ئایا چۆن لەگەڵ یەکدا دەگونجێن و بەرامبەر یەکتری دەردەچن؟

لە وەڵامدا دەڵێم:

بۆ ئەوەی لەم مەسەلەیەدا بگەینە دڵنیایی تەواو، ئەوا لە گۆشەی ئەم دوو نموونەیەی خوارەوە سەیری ئەم ڕاستییە قووڵ و یەکجار بەرزە بکە:

نموونەی یەکەم:

باخ و بێستانێکی مەزن کە بەروبوومی پێگەیشتوو و گوڵزاری جوان و ڕەنگینی لەژمارەبەدەری تێدا بوو، چەند کرێکار و کارمەندێکی زۆری تێدا خرابوونە کار تاکو کارەکانی ئەو باخ و بێستانە ڕاپەڕێنن. بەڵام ئەو کرێکارەی کە ئەرکی کردنەوەی ئاوی خواردنەوە و ئاودێریی باخەکەی لە ئەستۆ نرابوو، لە ئەرکی سەرشانی خۆیدا تەمبەڵی گرتی و ئاوی باخەکەی نەدا. واتە بوو بەهۆی وشكبوونی هەموو درەخت و گوڵزارەکان!

بێگومان لەم کاتەدا سەرجەمی کرێکارانی ناو بێستانەکە مافی سکاڵایان دەبێت لەو کرێکارەی کە لە ئەرکی سەرشانی خۆی دواکەوت. جگە لە سکاڵای ئەو بەدیهاتووانەی کە پەروەردگاری مەزن و بەدیهێنەری بەخشندە لەو باخەدا بەدیی‌هێناون و لە بەرچاوی شهوودی مەزنی خۆیدان، تەنانەت (ڕووناکی و گڵ و هەوا)ی ئەو باخەش مافی سکاڵایان لەو کرێکارە تەمبەڵە هەیە، چونکە بوو بەهۆی پووچبوونەوەی کار و خزمەتگوزارییەکانیان، هیچ نەبێ تێکدانی ڕەنج و کۆششیان.

نموونەی دووهەم:

گەر کرێکارێکی ئاسایی ناو کەشتییەکی مەزنی پادشا وازی لە کارە بچووکەکەی ئەستۆی خۆی هێنا، ئەوا ئەم وازهێنانەی زیان بە ئەنجامی کار و کۆششی سەرجەم کرێکارانی کەشتییەکە دەگەیەنێت و ڕەنجیان بە فیڕۆ دەدات. لەبەر ئەوە، پادشای مەزنی خاوەنی کەشتی، بە ناوی هەموو کرێکارانی ئەو کەشتییەوە، هەڕەشەی توند لەو کرێکارە کەمتەرخەمە دەکات، لە کاتێکدا کە ئەو کرێکارە ناتوانێت بڵێت: من چیم تاکو ئەم هەڕەشە سامناکەم لێ بکرێت، خۆ من تەنها کارێکی جوزئی و بێ‌نرخم فەرامۆش کردووە!

چونکە لەبەر ئەوەی "بوون"ی هەر شتێك بەندە بە بوونی گشت هۆکار و هەل و مەرجەکانی، بەڵام "نەبوون"ی ئەو شتە و نەمانی = لە ڕووی ئەنجامەکەیەوە = بە نەمانی تەنها یەك دانە مەرج و نەهاتنەدیی یەك بەشی، پەیدا دەبێت، ئەوا "نەبوون" واتە: وازهێنان لە کارێك، چەندەها جۆری نەبڕاوەی "نەبوون"ی لێ دەبێتەوە. بەڵام "بوون" بەپێی جۆری خۆی، چەندین بەرهەمی زۆر و زەبەندە دەبەخشێت.

لەم ڕوانگەیەوە وتەی: "کاولکاری لە بنیاتنان ئاسانترە" لای خەڵکی وەك یاسایەکی ناسراوی لێ هاتووە.

جا لەبەر ئەوەی بناغەکانی: (کوفر و گومڕایی و لەرێ‌دەرچوون و تاوان) بریتین لە: (ئینکاری و وەرنەگرتن و وازهێنان لە کار و قبووڵنەکردن) ئەوا هەرچەند شێوەی ڕواڵەتیان بە "ئیجابی" و خاوەن "بوون" دەربکەوێت، لە ڕاستی و ناوەرۆکدا هەر "نەمان" و "نەبوون"ە. لەبەر ئەوە، تاوانی کوفر و گومڕایی سارییە و هەر بە خۆیەوە ناوەستێ بەڵکو دەتەنێتەوە.

ئەم تاوانانە هەروەك زیان بە ئەنجامی کار و کۆششی سەرجەم بوونەوەران دەگەیەنن، لە هەمان کاتدا پەردەش لە بەردەم درەوشانەوە "جەمالی"یەکانی ناوە جوانەکاندا دەگێڕن و دایاندەپۆشن.

بەم جۆرە، دەرکەوت کە بوونەوەران مافی سکاڵای بێ‌سنووریان لە کافر و گومڕایان هەیەو، پادشا مەزنەکەشیان = بە ناوی ئەوانەوە = زۆر بە توند و تیژی هەڕەشە لەم مرۆڤە بێ‌گوێ و تاوانبارە دەکات. ئەمەش عەینی حیکمەتە، چونکە بێ هیچ گومانێك ئەو تاوانبارە شایانی ئەو هەڕەشە سامناکەیە، هەروەك شایستەی جۆرەها هەڕەشەی ترسێنەرە.

کۆتایی

بسم الله الرّحمن الرّحیم

(وَمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا اِلاّ مَتَاعُ الغُرُور) (آل عمران:١٨٥).

(دەرسێك بۆ پەند وەرگرتن و زللەیەكی توند لە سەروگوێلاكی "بێئاگایی")

نەفسەكەم! ئەی سەرگەردانی نوقمبووی ناو بێئاگایی!

ئەی ئەو دەروونەی كە ژیانی دنیات گەلێ پێ خۆشە و لەو پێناوەدا خولیای دەستخستنی ئەم دنیایەت كەوتووەتە سەر و دواڕۆژت لە یاد كردووە!

ئایا دەزانیت تۆ لەم هەولەتدا لە چی دەچیت؟ تۆ وەك وشترمل(النعامة) وایت كە ڕاوچی دەبینێت و ناشتوانێ بفڕێت دەچێ سەری خۆی لەناو لمی زەویدا دەشارێتەوە و جەستە گەورە و زەبەلاحەكەشی لە دەرەوەدا دەهێڵێتەوە و پێی وایە ئیتر ڕاوچی نایبینێت، كەچی لە ڕاستیدا ڕاوچی زۆر باش دەیبینێت و هەر تەنها خۆیەتی كە چاوەكانی لە ژێر لمدا نووقاندووە و هیچ شتێك نابینێت!

ئەی نەفسەكەم!

سەیری ئەم نموونەیە بكە و سەرنجی لێبدە و بزانە كە چۆن تەنها بایەخدان بە ژیانی دنیا، لەزەتی شیرینی ژیان لە مرۆڤ دەكات بە ئازارێكی سەختی تاڵ!

وا دابنێ دوو پیاو لەم گوندی "بارلا"یەدا هەبن، یەكەمیان لەسەدا نەوەدونۆی خۆشەویستانی كۆچیان بۆ ئەستەمبووڵ كردبێت و لەوێ لە گوزەرانێكی خۆش و جواندا بژین و، تەنها یەك كەس لەو خۆشەویستانەی لێرەدا مابێتەوە ئەویش سەرگەرمی كۆچ كردن بێت بۆ لای ئەوان. ئاشكرایە ئەم پیاوە گەلێ تاسەمەندی دیداری ئەستەمبوولە و پڕ بە دڵ ئارەزوومەندی بەیەك شادبوونەوەی بەردەوامە لەگەڵ ئەو خۆشەویستانەی ئەوێدا. خۆ ئەگەر هەر كاتێك كە پێی بوترێت: "خێرا كە بەرەو ئەوێ بڕۆ" ئەوا بە دڵێكی شاد و لێوی خەندانەوە بەرەو ئەستەمبووڵ بەرێ دەكەوێت.

بەڵام پیاوی دووهەم، لە سەدا نەوەدونۆی خۆشەویستانی كۆچیان كردووە و، لای وایە هەندێكیان لەناوچوون و هەندێكی تریشیان لە چەند جێیەكی

نەبینراودا گیرساونەتەوە و، بەگوێرەی ئەم گومانەی پێی وایە کە سەرجەمی ئەو خۆشەویستە کۆچ کردوانەی پەرتەوازە بوون و نەماون. ئەم مرۆڤە هەژارە گیرۆدەی دەردێکی یەکجار سەختە و بە دوای هاودەم و دڵنەواییدا دەگەڕێت تەنانەت لای ئەو تاقە گەشتیارە کۆچەرییەی کە هێشتا بەڕێ نەکەوتووە، لە بریی ئەو خۆشەویستە زۆرە کۆچ کردوانە و، دەیەوێت بە مانەوەی ئەم یەك دانە کەسەی ئێرە ئازاری جودایی ئەوان سارێژ بکات!

ئەی نەفسەکەم:

هەموو خۆشەویستانت، لە پێشەنگ و سەرووی هەموویانەوە پێغەمبەری خۆشەویستی خوا = صلی الله علیه وسلم = کۆچیان بۆ لێواری ئەوبەری گۆڕ کردووە و یەك دوانێك نەبێت کەسیان لێرەدا نەماون، کە ئەوانیش خۆیان بۆ ئەو کۆچە پێچاوەتەوە..

کەواتە لە سامی مردن و ترسی گۆڕ، ڕووی خۆت وەرمەچەرخێنە و، جوامێرانە چاو ببڕە گۆڕەکەت و بزانە داوای چیت لێ دەکات و، مەردانە لە ڕووی مردندا پێبکەنە و بزانە داخوازی چییە.. نەکەی وەك مرۆڤی دووهەم "بێئاگایی" سەرت تێ بکات و خۆت بخلافێنیت!

ئەی نەفسەکەم:

هەرگیز نەڵێیت چەرخی ڕۆژگار گۆڕراوە و خەڵکی نوقمی دنیا و شەیدای ژیان بوون و مەستی خەم و پەژارەی ژیانن.. نەخێر وا نەڵێیت، چونکە "مردن" گۆڕانی بە سەردا نایەتو، "جودایی" نابێت بەهۆی "مانەوە" و، "کۆڵەواری" و "هەژاری"ی مرۆڤیش ئاڵوگۆڕیان تێدا نابێت و تەنانەت لە زیادبووندان و، کۆچی گرۆی ئادەمیزادیش لەم دنیایە هیچ کات ڕاناوەستێت و بە خێرایی هەر بەردەوامە.

پاشان نەشڵێیت: (منیش وەکو ئەو هەموو خەڵکانە).. نەخێر وا نەڵێیت، چونکە هیچ کام لەو خەڵکە تا دەرگای گۆڕ بەولاوە لەگەڵت نایەن و هاودەمت نابن. خۆ گەر پێت وابێت "هاوبەشی کردن"ی خەڵکی لەو گیروگرفتانەدا ئەرکت سووك دەکەن و دڵدانەوەت پێ دەبەخشن، ئەوا ئەم بۆچوونە لە لێواری

ئەوبەری گۆڕدا هیچ دادێکی تۆ نادات و دارای هیچ بناغەیەك نابێت و چ سوودێکت پێ ناگەیەنێت.

هەروەها لەو گومانەش‌دا نەبیت کە پێت وابێت جلەوت بۆ بەرەڵا کرابێت، چونکە ئەگەر بە چاوی دانایی و سەرنجەوە سەیری ئەم میوانخانەیەی دنیا بکەیت، هیچ شتێکی بێ‌ڕێسا و بێ‌ئامانجی تێدا نابینیت، ئیتر چۆن پێت وایە تەنها تۆ بێ‌ڕێسا و بێ‌ئامانج بیت! تەنانەت ڕووداوە گەردوونی‌یەکان و بەسەرهاتە مەزنەکانی وەك بوومەلەرزەکانیش هەرگیزاوهەرگیز گاڵتە و یاریی دەستی ڕێکەوت نین.

بۆ نموونە لەو کاتەدا کە دەبینیت زەوی چەندین بەرگ و پۆشاکی ڕەنگاوڕەنگی تێکەڵو پێکەڵی لە ڕووەك و زیندەوەران، بەوپەڕی ڕێسا و جوانی و نەخش و نیگار، پۆشیوە و.. هەر لە تەوقی سەرەوە تا پەنجەی پێ، دانستی تێدا دانراوە و بە ئامانجی جۆراوجۆر ئارایشت دراوە و.. وەك جەزبەی خۆشەویستی و شەوقی موریدی تەریقەتی مەولەوی[1] بە وردی و ڕێسای کامڵ و لە نێوان چەندەها ئامانجی بەرزدا سووڕ دەخوات و دەخولێتەوە.. ئا لەم کاتەدا کە بەچاوی خۆت بارودۆخی زەوی بە ڕێسا و جوانی و دانایی و وردەکاری و ئامانجی ئاوا بەرزەوە دەبینیت، ئیتر چۆن پێت وایە ئەو بوومەلەرزەیەی کە وەك شانهەڵتەکاندنی گۆی زەوی[2] وایە بۆ دەربڕینی نارەزایی لەو قورسی و دڵتەنگی‌یە مەعنەوی‌یەی کە بەرامبەر ڕەفتاری مرۆڤ بە تایبەت ئیمانداران هەستی پێدەکات.. چۆن دەکرێ ئەو ڕووداوە پڕ لە مردنە بێ مەبەست و ئامانج ڕوو بدات، وەك مولحیدێك بڵاوی کردووەتەوە و پێی وابووە ئەنجامی ڕێکەوتە و، بەم گومانەشی خۆی گرفتاری هەڵەیەکی گەورە و ستەمێکی یەکجار ناشیرین کردووە، چونکە ئەو گشت گیان و سامانانەی کە گرفتاربوانی ئەو بوومەلەرزەیە لە دەستیان دا، ئەو بە بێ‌ئامانج و لەدەست‌چووی لەقەڵەم دان. کەچی لە ڕاستی‌دا ئەو سامانانەی کە ئیمانداران لەم جۆرە ڕووداوانەدا لە دەستیان دەدەن، بۆیان پاشەکەوت دەکرێت و بە فەرمانی خواوەندی دانای میهرەبان بە صەدەقە بۆیان دەنووسرێت و دەبێت بە کەفارەتی ئەو گوناهانەی کە ئەنجامی ناشکوریی نیعمەت بوون.

ڕۆژێك دێت كە ئەم گۆی زەوی‌یە گوێڕایەڵ و فەرمانبەردارەی خواوەند دەبینێت ڕووە جوانەكەی بەهۆی شیرك و كوفر و ناشكوریی مرۆڤەوە ناشیرین و چەپەڵ بووە. ئیتر بە فەرمانی بەدیهێنەر ڕووی خۆی بە بوومەلەرزەیەكی مەزن دەسڕێت و، بە فەرمانی خوا ئەهلی شیرك لە دۆزەخدا ڕۆ دەكات و خوڵكی ئەهلی شوكریش دەكات و دەڵێت: "فەرموون بۆ بەهەشت"!

---

[1] موریدی تەریقەتی مەولەوی (كە تەریقەتەكەی مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی‌یە) لە كاتی حاڵ و جەزبەلێهاتن‌دا، بە دەوری ئەڵقەی ذیكرەكەدا دەسووڕێت و لە هەمان كات‌دا بە دەوری خۆیشی‌دا دەخولێتەوە. (وەرگێڕ)

[2] ئەم باسە بەبۆنەی ئەو بوومەلەرزەیەوە نووسرا كە بەسەر ئیزمیردا هات. (دانەر)

پاشکۆی

وتەی چواردەهەم

بسم اللّه الرّحمن الرّحیم

﴿إذا زُلْزِلَتِ الاَرْضُ زِلزالَهَا * واَخْرَجَتِ الاَرْضُ اَثْقَالَها * وَقالَ الاِنْسَانُ مَالَهَا * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا * بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحَى لَهَا * يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتاً لِيُرَوْا اَعْمَالَهُم * فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ﴾ (الزلزلة).

ئەم سوورەتە مەزنە، بە چەشنێکی گومانبڕ، ڕوونی دەکاتەوە کە گۆی زەوی لە جموجووڵ و بوومەلەرزە و تەنانەت لەرینەوە ناوبەناوەکانیشی‌دا، لە ژێر وەحی و فەرمانی خوای گەورەدایە.

بە یارمەتیی ئاگادارکردنەوەیەکی مەعنەوی، چەند وەڵامێك هاتنە دڵمەوە بۆ هەندێ لەو پرسیارانەی کە لەبارەی بوومەلەرزە تازەکی‌یەکەی ئێستاوە دەکرێن. چەند جارێك ویستم بە درێژی وەڵامی ئەو پرسیارانە بنووسم، بەڵام مۆڵەت نەدرام.. بۆیە وا ئێستا لێرەدا بە کورتی و پوختی دەنووسرێن.

پرسیاری یەکەم:

ئەم بوومەلەرزە گەورەیە موسیبەتێکی مەعنەویی گەلێ سەخت‌تری لە موسیبەتە ماددی‌یە دڵتەزێنەکەی دەرخواردی خەڵکی دا، کە بریتی‌یە لەو سام و ترس و نائومێدی‌یەی باڵیان بەسەر دەروونی ئەو خەڵکەدا کێشا. چونکە ئەم ترس و بیمە هێندە بەردەوام بوو کە لە شەویش‌دا حەوانەوەی لە زۆربەی خەڵکی سەندەوە و پشێوی و ئاڵۆزی زۆربەی ناوچەکانی وڵاتی گرتەوە.. ئایا سەرچاوە و هۆی ئەم ئازارە سەختە چی‌یە؟

بە یارمەتی‌دانی ئاگادارکردنەوەیەکی مەعنەوی، ئەم وەڵامەی خوارەوەم بۆ هات:

ئەو بەرەڵایی و بەدڕەوشتی‌یەی کە بە ئاشکرا و لە ڕۆژی ڕۆشنا و لە مانگێکی پیرۆزی وەك ڕەمەزاندا و، لە دەمی نوێژی تەراویحدا ڕوو دەدەن و، پڕ کردنی گوێی خەڵکی بەو گۆرانی‌یە هەست بزوێنانەی کە بە دەنگی ئافرەت دەوترێن = لە ڕێی ڕادیۆ و غەیری ڕادیۆ = لە هەموو شوێنێکی ئەم وڵاتەی کە مەڵبەندێکی خاوێنی ئیسلام بوو.. هەموو ئەمانە، چەشتنی ئەم ئازاری ترس و بیمەیان بەرهەم هێنا.

پرسیاری دووهەم:

بۆچی ئەم ئەشکەنجە پەروەردگاری و تەمێ کردنە خوایی‌یە تووشی وڵاتی کوفر و ئیلحاد نابێت و، موسڵمانە لاواز و هەژارەکانی پێوە گیرۆدە دەبن؟

وەڵام: هەروەك تاوانە مەزنەکان بۆ دادگا گەورەکانی جەزا ڕەوانە دەکرێن و دواخستنی سزاکانیان بەو دادگایانە دەسپێررێت، کەچی هەر لە مەڵبەندی قەزا و ناحیەکاندا تاوانە بچووکەکان یەکلایی دەکرێنەوە و سزاکانیان دەست‌نیشان دەکرێن.. بە هەمان جۆر، بەشی هەرە زۆری تۆڵەی تاوانی مولحید و کافران بۆ دادگای گەورەی حەشری مەزن دوا دەخرێن، بەڵام هەر لەم دنیایەدا و لەسەر داخوازیی دانستێکی پەروەردگاریی گرنگ، ئیمانداران لەسەر هەندێ هەڵە و گوناهی خۆیان سزا دەدرێن[1].

پرسیاری سێهەم:

بۆچی ئەم موسیبەتە سەرجەمی وڵات دەگرێتەوە، مادەم ئەنجامی چەند هەڵە و گوناهێکە هەندێ کەس دەیانکەن؟

وەڵام: زۆربەی خەڵکی لەگەڵ ئەو چەند ستەمکارە کەمانەدا بەشدارن. چونکە یان بە "کردەوە" یان بە "شوێن‌کەوتن" یان بە "گوێ‌ڕایەڵیی فەرمانەکانیان" لە ناوەرۆکدا لەگەڵیاندان و، ئەمەش کارێك دەکات موسیبەتەکە ئەو شێوە گشتی‌یە بگرێتە خۆ. چونکە موسیبەت بەهۆی بێ گوێیی و ملنەدان و گوناهی زۆربەی خەڵکەوە دەتەنێتەوە و گشت لایەك دەگرێتەوە.

پرسیاری چوارەم:

مادەم ئەم بوومەلەرزەیە بەهۆی تاوان و خراپکاری‌یەکان و بۆ مەبەستی کەفارەتی گوناهەکان ڕووی داوە، ئەدی بۆچی بێ‌تاوانەکانیش دەگرێتەوە و بە بلێسەکەی دەسووتێن، لە کاتێکدا کە ئەوان توخنی هیچ هەڵە و گوناهێك نەکەوتوون تاکو کەفارەتەکەی بدەن. ئایا دادگەریی پەروەردگار چۆن بەمە ڕازی دەبێت؟

هەروەها بە یارمەتیی ئاگاداری‌یەکی مەعنەوی ئەم وەڵامەم بۆ هات:

ئەم مەسەلەیە پەیوەندیی بە نهێنیی "قەدەری خوا"وە هەیە، بۆیە حەواڵەی "پەیامی قەدەر"ی دەکەین و لێرەدا ئەم ئەندازەیەی خوارەوە دەخەینە ڕوو:

ئەم ئایەتەی کە دەفەرموێ:

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ (الأنفال:٢٥).

واتە: خۆتان لە بەڵا و گیروگرفتێك بپارێزن کە نەك تەنها ستەمکاران دەگرێتەوە، بەڵکو بێ‌تاوانەکانیشی پێوە گیرۆدە دەبن. نهێنیی ئەم ئایەتە بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەم دنیایە خانەی تاقیکردنەوە و موجاهەدە و تەکلیفە، خۆ تاقیکردنەوە و تەکلیفیش داخوازی ئەوەن کە ڕاستی‌یەکان شارراوە و پەنهان بن، تاکو پێشبڕکێ دروست ببێت و لە ڕێی موجاهەدەوە ڕاست و ڕاستگۆیان لەگەڵ ئەبووبەکری صددیقدا بۆ "أعلى عليين" بەرز ببنەوە و، درۆزنانیش لەگەڵ موسەیلەمەی کەذذابدا بەرەو "أسفل سافلين" بەرببنەوە.

خۆ ئەگەر کەسانی بێ‌تاوان لەو موسیبەتانەدا دەرباز بن و هیچ پریشك و ئازارێکیان بەر نەکەوێت ئەوا "ئیمان" دەبوو بە شتێکی ئاشکرا و سەلماو لای هەموان و، کافران و ئیمانداران وەك یەك و بێ جیاوازی ملیان بۆ کەچ دەکرد و ئەو کاتەش تەکلیف لە گۆڕێدا نەدەما و پێویستیش بۆ مرۆڤ نەدەمایەوە کە بە پلەوپایەکانی ئیماندا سەربکەوێت و بەرز ببێتەوە.

* مادەم بەپێی دانایی خواوەند و بە بێ جیاوازی موسیبەت تووشی ستەمکار و ستەملێکراو دەبێت، ئایا بەشی ئەو ستەملێکراوانە لە دادگەریی خواوەند و میهرەبانی‌یە فراوانەکەی‌دا کامەیە؟

وەڵام: لە ناوەندی ئەو غەزەب و بەڵایەدا درەوشانەوەیەکی میهرەبانی هەیە، چونکە سامانی لەناوچووی ئەو بێ‌تاوانانە بە هەمیشەیی لە دوارۆژدا دەمێنێتەوە و وەك صەدەقە بۆیان پاشەکەوت دەکرێت. ژیانە لەناوچووەکەشیان لەبەر ئەوەی جۆرە شەهیدبوونێکی بەخۆیەوە دیوە، بۆیان دەگۆڕرێت بە ژیانێکی هەمیشەیی. واتە ئەو موسیبەت و بەڵایە سەبارەت بەو بێ‌تاوانانەوە جۆرێکی میهرەبانیی خواوەندە لە دووتوێی ئەو ئازارە سەخت و کاتی‌یەدا، چونکە بە ئازار و سەختی‌یەکی کاتی و تا ڕادەیەك کەم، دەستکەوتێکی گەورە و بەردەوامیان پێ دەبەخشرێت.

پرسیاری پێنجەم:

خوای گەورەی دادگەر و میهرەبان و بەتوانا و دانا، تۆڵەی تاوانە تایبەتی‌یەکان بە چەند سزایەکی تایبەتی ناسێنێتەوە، بەڵکو ماك(عنصر) ێکی گەورە و زەبەلاحی وەك گۆی زەوی بۆ تەمێ کردن و سزادان و تۆڵەسەندنەوە زاڵ دەکات.. ئایا ئەم کارە لەگەڵ هەمەلایەنیی توانست و جوانیی میهرەبانیی خوادا دەگونجێ؟

وەڵام: خوای بەتوانای مەزن چەندین ئەرك و فرمانی زۆری خستووەتە ئەستۆی هەموو یەکێك لە توخمەکان و، چەندەها ئەنجامی زۆر و زەبەندەش لەو کار و فرمانانەی ئەوانەوە بەرهەم دەهێنێت. جا ئەگەر تەنها ئەنجامی یەکێك لە کار و فرمانە زۆرەکانی یەك دانە لەو توخمانە بە ناشیرین (واتە بە شەڕ و موسیبەت و بەڵا) دەربکەوێت، ئەوا سەرجەمی ئەنجامەکانی کار و ئەرکەکانی تری ئەو ماکە، ئەم ئەنجامە ناهەموارە وەك ئەنجامێکی جوان لێ‌دەکەن. چونکە ئەگەر ڕێ لەو توخمە بگیرایە کە لە مرۆڤ تووڕەبووە و نەهێڵرایە کار و فرمانەکەی سەرشانی، ئەو تەنها ئەنجامە ناشیرینە بەرهەم بهێنێت، ئەوا گەلێ خێر و کرداری باشی بە ئەندازەی ژمارەی ئەنجامە باشەکانی سەرجەم ئەرکەکانی تری ئەو ماکە فەرامۆش دەکرا. واتە بە ئەندازەی ئەو ئەنجامە باشانە شەڕ و خراپەی زۆر ڕوویان دەدا. چونکە وەك ئاشکرایە ئەنجام‌نەدانی خێرێکی پێویست بە شەڕ دادەنرێت. جا ئایا

دەکرێ ئەم هەموو شەڕ و خراپانە ڕوو بدەن تەنها لەبەر ڕوونەدانی یەك شەڕی تەنیا؟! دیارە ئەمە پێچەوانەی دانستە و ناشیرینی‌یەکی ئاشکرایە و دوورکەوتنەوەیە لە ڕاستی و ناتەواوی‌یەکی عەیب‌دارە. خۆ دانست و توانا و حەقیقەت، خاوێن و دوورن لە هەموو نەنگی و ناتەواوی‌یەك.

جا لەبەر ئەوەی هەندێك لە خراپکاری‌یەکانی مرۆڤ "تاوانی گشتی"ن و بە ئاشکرا سنووری مافی گەلێ بوونەوەران دەشکێنن و گاڵتەیان پێ‌دەکەن، ئەوا ڕق و قینی سەرجەم توخمەکان بە تایبەت "زەوی"ی پێ دەورووژێت. کەواتە، بێ هیچ گومانێك، فەرمان‌دان بە ماکێکی مەزنی وەك زەوی کە ئەو تاوانبارانە تەمێ بکات بۆ دەرخستنی مەزنیی تاوانەکەیان، عەینی حیکمەت و دادگەری‌یە و، لە هەمان کات‌دا بۆ ستەملێ‌کراوانیش عەینی میهرەبانی‌یە!

پرسیاری شەشەم:

بێ‌ئاگایان لەناو خەڵکی‌دا ئەوە بڵاو دەکەنەوە کە ڕوودانی "بوومەلەرزە" تەنها ئەنجامی ئاڵوگۆڕ و پشێویی کانزاکانی ناوجەرگەی زەوی‌یە و، وەك ڕووداوێکی بێ‌مەبەست و، بە ئەنجامی "ڕێکەوت" و کاری "سروشت"ی دادەنێن و، هۆکار و ئەنجامە مەعنەوی‌یەکانی ئەم ڕووداوە نابینن تاکو لەو بێ‌ئاگایی‌یەی تیایدان، بێدار ببنەوە. ئایا هیچ ڕاستی‌یەك هەیە پاڵپشتی بۆچوونەکەیان بێت؟

وەڵام: جگە لە گومڕایی هیچیان بە دەستەوە نی‌یە و بۆچوونەکەیان دارای هیچ حەقیقەتێك نی‌یە. چونکە بە چاوی خۆمان دەبینین کە هەموو یەکێك لەو هەزاران جۆرانەی زیندەوەران کە لەسەر گۆی زەوی‌دا لە پەنجا ملیۆن زیاتر دەبن، هەموو ساڵێك کراس و پۆشاکە ڕەنگین و ڕێك‌وپێکەکانیان لەبەر دەکەن و دەیانگۆڕن، تەنانەت تەنها یەك دانە باڵیش کە ئەندامێکی نێوان سەدان ئەندامی "مێش"ی لەژمارەبەدەرە، فەرامۆش ناکرێت و ڕووناکیی "قەصد" و ویست و دانستی پێوە دیارە. ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە کار و بارودۆخە مەزنەکانی گۆی زەبەلاحی زەوی = کە لانك و ژیار و لانەی خاوەن‌هەستانی لەژمارەبەدەرە = لە بازنەی ویست و ئیختیار و قەصدی خوای گەورە دەرناچێت، بەڵکو هیچ شتێکی جوزئی یان کوللی لەو بازنەیە بەدەر نی‌یە.

بەڵام خواوەندی خاوەن توانستی ڕەها بەپێی خواستی دانستە ڕەهاکەی خۆی، هۆکارە ڕواڵەتی‌یەکانی کردووە بە پەردەی ڕووکەش لە بەردەم کار و هەڵس‌وکەوتەکانی‌دا و، هەرکات ویستی لەسەر ڕوودانی بوومەلەرزە بێت ئەوا هەندێ جار فەرمان بە یەکێك لە کانزاکان دەدات کە بجووڵێت و بەم پێ‌یە دایدەگیرسێنێت.

وا دابنێ "بوومەلەرزە" بە ڕوودانی ئاڵوگۆڕ و پشێویی کانزاکان پەیدا ببێت، خۆ هێشتا لەم کاتەش‌دا هەرگیز بە بێ‌فەرمانی خوای گەورە و بێ ئەوەش لەگەڵ دانستی ئەودا بگونجێت، ڕوو نادات. چونکە ئەگەر ئۆباڵی تاوانی "کوشتن" نەخرێتە ئەستۆی قاتڵ و تەنها بە کاری ئەو بارووتە بزانرێت کە لە فیشەکی تفەنگەکەی‌دا گڕی گرتووە، بە شێتی و گەلحۆیی و فەوتانی تەواوەتیی مافی کوژراوەکە دادەنرێت.. بە هەمان جۆر بەڵکو لەوەش شێتی و نەفامی‌تر ئەوەیە کە لەم چەشنە ڕووداوانەدا سەیری سروشت بکرێت و ئەو فەرمانەی دانست و ویستی خوا فەرامۆش بکرێت کە بۆ داگیرساندنی بۆمبای ناوجەرگی زەوی دەری‌کردووە، ئەو زەوی‌یەی کە فەرمانبەردار و گوێڕایەڵ و کەشتی و فڕۆکەی خواوەندی بەتوانای مەزنە و، خوای گەورە فەرمان بۆ ئەو بۆمبایە دەردەکات بتەقێتەوە و بێ‌ئاگایان بە خەبەر بهێنێت و ستەمکارانیش ڕابچڵەکێنێت.

(پاشماوە و پەراوێزی پرسیاری شەشەم)

گومڕایان و ئەهلی ئیلحاد لە پێناوی پارێزگاریی ڕێبازی ڕێگریان لە "بێداریی ئیمانی"، دەچن سەرسەختی و نەفامی‌یەکی هێندە نامۆ و سەیر دەردەخەن کە مرۆڤ وا لێ دەکات لە مرۆڤایەتیی خۆی پەشیمان ببێتەوە! بۆ نموونە:

ئەو سەرپێچی‌یە تاریك و نووتەك و ستەمکارانەیەی کە گرۆی مرۆڤ لەم دەمانەی دوایی‌دا بەرامبەر فەرمانەکانی خواوەند نواندی و هەموو جیهانی گرتەوە بە ڕادەیەك ماکە گشتی‌یەکانی هەژاند و هەموویانی تووڕە کرد.. بگرە لە ئەنجامی ئەوانەوە پەروەردگاریتیی بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەویش بە سیفەتی "رب العالمین" و فەرمانڕەوای هەموو گەردوون = نەك بە سیفەتی پەروەردگاریتی‌یەکی هەندەکیی تایبەت = لە سەرانسەری جیهاندا و لە بازنەیەکی هەمەکی و فراواندا دەرکەوت و.. بە بەڵا و گیروگرفتی گشتیی

سامناکی وەك: جەنگی جیهانی و بوومەلەرزە و لافاوە ڕامالەرەکان و ڕەشەبا توند و تیژ و هەورەتریشقە سوتێنەر و تۆفان و زریانە ڕووخێنەرەکان، زللەی لە گرۆی ئادەمیزاد وەشاند، تاکو ئەم مرۆڤە نوقمبووەی ناو بێئاگایی بێدار ببێتەوە و هانی بدات واز لە ستەم و سنوورشکاندن و لەخۆباییبوونە ترسناکەکانی بهێنێت و، پەروەردگارە مەزنەکەی خۆی پێبناسێنێت کە پشتی لێهەڵکردووە. بەمەش خوای گەورە بە ئاشکرا و ڕوونی دانست و توانست و دادگەری و قەییومییەت و ویست و فەرمانڕەوایەتیی خۆی ئاشکرا کرد..

کەچی سەرباری ئەمە، چەند شەیتانێکی نەفام کە لە شێوە و ڕووخساری مرۆڤدان، سەرسەختییەکی گەلحۆیانە و ئابڕووبەر لە ڕووی ئەو ئاماژە پەروەردگارییە هەمەکی و پەروەردە خواییە گشتییانە بۆ مرۆڤایەتی، دەنوێنن و، دەڵێن: (ئەوانە چەند هۆکارێکی سروشتین.. تەقینەوە و تێکەڵبوونی کانزاکانن.. تەنها بە ڕێکەوت ڕوو دەدەن.. گەرمای خۆر و کارەبا بەر یەك کەوتن و بۆ ماوەی پێنج کاتژمێر لە ئەمریکادا مەکینەکانی لەکارخست.. ئاسمانی شاری قەستەمۆنی سوورهەڵگەڕا و دەڵێی ئاگری تێبەربووە)! ئەمانە و هاوچەشنیان لەم وڕێنە بێ واتا و ناوەرۆکانە.

"نەزانی"ی سامناکی ئەنجامی گومڕایی و، "سەرسەختی"ی بێزلێکراوی بەرهەمی ئیلحاد و کافری، نایەڵێت پەی بە ماهییەتی هۆکارەکان ببەن و بزانن کە هۆکارەکان تەنها چەند پەردەیەکن لە بەردەم "توانستی خواوەند"دا دادراونەتەوە..

ئەوەتا دەبینیت یەکێك لەوانە، لەبەر نەزانیی خۆی، چەند هۆکارێکی ڕواڵەتی زەق دەکاتەوە و بۆ نموونە دەڵێت: "ئەم تۆوە بچووکە ئەو درەختە سنەوبەرە زەبەلاحەی بەرهەم هێناوە"! دەیەوێت لەم ڕێیەوە ئینکاریی موعجیزەی بەدیهێنەرە مەزنەکەی ئەو درەختە بکات. لە کاتێکدا کە بەدیهێنانی ئەو درەختە گەر بە هۆکارەکان بسپێررێت، بە سەد کارگەش ناتوانن ئەو درەختە پێك بهێنن.

دەرخستنی هۆکارە ڕواڵەتییەکانی وەك ئەم نموونەیە لە لایەن گومڕایانەوە، بۆ مەبەستی کەمکردنەوە و داگرتنە لە شان و شکۆی مەزنێتیی کاری پەروەردگارێتیی مەزن کە دانست و ئیختیاری لەسەر نەخشاوە.

یان دەبینیت یەکێکی تریان دەچێت "ناوێکی زانستی" لە ڕاستی‌یەکی گرنگی وەها دەنێت کە ژیریی مرۆڤ ناتوانێت پەی بە مەودا و قووڵی‌یەکەی ببات. پێی وایە تەنها بە "ناولێنان" ئەو ڕاستی‌یە گرنگە ناسراوە و وەك شتێکی ئاسایی لێ‌هاتووەو، دانست و ناوەرۆکی تێدا نی‌یە!

سەرنج لەم گەلحۆیی و نەفامی‌یە بێ‌سنوورە بدە، چونکە وا دەزانن تەنها ناونان لەو ڕاستی‌یەی کە پێناساندن و باسی حیکمەتەکانی لە سەد لاپەڕەدا جێی نابێتەوە، دەیکات بە شتێکی ئاسایی و ناسراو! وەك دەڵێن: "ئەم شتە لەوە پەیدا بووە.. ئەم ڕووداوە هی ماددەی خۆرە کە لەگەڵ کارەبادا بەریەك کەوتوون" پێیان وایە تەنها بەم ناولێنانە ڕووداوەکەیان شی‌کردووەتەوە و لە خەڵکی‌یان گەیاندووە!!

هەندێکیان نەزانی‌یەکی لە هی "ئەبووجەهل" زیاتر دەردەخات، کاتێ کە ڕووداوێکی مەبەستداری تایبەتیی پەروەردگاری‌یانە بۆ یەکێك لە یاساکانی سروشت دەگێڕێتەوە، وەك بڵێی بکەری ڕووداوەکە ئەو یاسایە بێت! بە گێڕانەوەی ئەو ڕووداوەش بۆ یاساکە پەیوەندیی ئەو ڕووداوە بە ویستی هەمەکیی خواوەند و ئیختیاری ڕەها و فەرمانڕەوایەتیی خواوەندەوە دەبچڕێت، کە یاسا کارگوزارەکانی لەناو گەردووندا دەیاننوێنن.. پاشان دەبینیت ئەو ڕووداوە بۆ ڕێکەوت و سروشت دەگێڕێتەوە، وەك ئەو گەلحۆ سەرسەختەی کە سەرکەوتنی سەربازێك یان تیپێك لە جەنگدا بۆ "ڕێسا و یاسای سەربازی" دەگێڕێتەوە و لە فەرماندەی سوپا و دەسەڵاتی دەوڵەت و کارە نیشانەکراوەکانی دادەبڕێت!

با لەم نموونەیەوە سەیری نەفامی‌یە ئابڕووبەرەکەیان بکەین:

ئەگەر وەستایەکی کارامە سەد هۆقە خواردەمەنیی جۆراوجۆر و سەد گەز کووتاڵی جیاجیای لە پارچە تەختەیەکی بە ئەندازەی سەری نینۆکێك دروست کرد و، یەکێك وتی: (ئەم کارە دەراسایانە تەنها ئەو پارچە تەختە بێ‌نرخە ئەنجامی داون).. ئایا بەم وڕێنەیەی نەفامی‌یەکی سەیری دەرنەبڕیوە؟ ئەم نموونەیە کتومت وەك هەڵوێستی ئەو کەسە وایە کە تۆوێکی ڕەق و تەق بۆ بەدیهاتنی درەخت پێش‌چاو دەخات و ئینکاریی سنعەتی بەدیهێنەری دانا دەکات، تەنانەت لە نرخ و

بەهای ئەو کارە دەراسایانەی دروستبوونی درەختەکە دادەگرێت کاتێ کە دەیانداتە پاڵ ڕێکەوتی کتوکوێر و هۆکارە سروشتی‌یەکان!

جا نەفامیی ئەوانە کتومت وەك هی ناو ئەم نموونەیە وایە!

پرسیاری حەوتەم:

چۆن دەزانرێت ئەم ڕووداوەی گۆی زەوی بە تایبەت ئاراستەی موسڵمانەکانی ئەم وڵاتە کراوە و مەبەست ئەوانە؟ بۆچی بە زۆری لە لای "ئیزمیر" و "ئەرزنجان"ەوە ڕوو دەدات؟

وەڵام: ئاماژە زۆرە کە مەبەست لەم ڕووداوە بەرکەوتنی ئەهلی ئیمانە. چونکە ڕوودانی لەم زستانە ساردە و لە دەمی تاریکایی شەو و سەختیی سەرمادا، بە تایبەت لەم وڵاتەی کە ڕێزی مانگی ڕەمەزان ناگرێت، هەروەها بەردەوامبوونی ئەم ڕووداوەش بە سووکی و لەسەرخۆیی، کە ئەنجامی پەندلێوەرنەگرتنە و بۆ مەبەستی بێدارکردنەوەی بێئاگایانە.. ئەمانە و ئاماژەکانی تری هاوچەشنیان بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە مەبەست لەم ڕووداوە بەرکەوتنی ئیماندارانە و بە تایبەتی ڕووی لەوانە، تاکو ڕایان بچڵەکێنێت و بۆ نوێژ و نزا و لاڵانەوە لە بەردەم خوای گەورەدا، پاڵیان پێوە بنێت.

سەبارەت بە توندوتیژیی لەرینەوەی بوومەلەرزەکەش لە ئەرزنجانی کلۆڵدا، ئەوا دوو ڕووی تێدایە:

یەکەمیان: ئەوانی زوو تێوە گلاند تاکو ببێت بە کەفارەتی گوناهە بچووکەکانیان.

دووهەم: دەگونجێ لە پێشدا ئەم بوومەلەرزەیە زللەی خۆی لەو شوێنانە بۆ ئەوە وەشاندبێت کە ئەهلی زەندەقە و ئیلحاد مەڵبەندێکی بەهێزیان بۆ چالاکی‌یەکانی خۆیان لەو شوێنانە دامەزراندووە و دەرفەتیان لە کەمژمارەیی پارێزگارە بەهێز و ڕەسەنەکانی ئیمان و ئیسلام بینیوە، یاخود بێدەستەڵاتیی ئیماندارانیان لەوێدا قۆزتووەتەوە.

لا يعلم الغيب إلاّ الله.

(سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا اِلاّ مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ).

---

[1] به‌هه‌مان جۆر، گه‌ر ڕووسه‌كان و هاوچه‌شنیان واز له‌ ئایینێكی ده‌ستكاری كراوی سڕاوه‌ و هه‌ڵوه‌شاو بهێنن و گاڵته‌ی پێ بكه‌ن، غیره‌تی خوای پێناجووڵێت وه‌ك ئه‌وه‌ی كه‌ گاڵته‌كردن به‌ ئایینێكی ڕاست و هه‌تاهه‌تایی و نه‌گونجاو بۆ هه‌ڵوه‌شان و سڕینه‌وه‌، غیره‌تی خوا ده‌بزوێنێت. بۆیه‌ گۆی زه‌وی ئه‌وان مۆڵه‌ت ده‌دات و ڕقیشی له‌مان ده‌بێته‌وه‌. (دانه‌ر)